

UDK 92-95(497.6).09 Spahić V.

Stručni rad
Professional paper

Šcherzada Džafić

KOMPOZITNA INTEGRALNOST BOSANSKOHERCEGOVAČKE KNJIŽEVNOSTI

**(VEDAD SPAHIĆ: *KRUGOVI I ELIPSE - STUDIJE I OGLEDI
O KNJIŽEVNIM IDENTITETIMA, BOSANSKA RIJEČ, TUZLA,
2017.*)**

Bosanskohercegovačka književnost predstavlja posebnost kako u južnoslavenskoj interliterarnoj zajednici, tako i na ukupnoj evropskoj književnoj sceni. Međutim, ukazati i dokazati tu posebnost (prvenstveno nakon pokušaja et(n)ičkog brisanja nekih njenih sastavnica) je veoma teško. Stoga su rijetki teoretičari i historičari književnosti koji se poduhvate tog prilično nezahvalnog posla. Jedan od njih jeste Vedad Spahić, književni historičar, teoretičar i kritičar, inače redovni profesor tuzlanskog Filozofskog fakulteta koji u studiji *Krugovi i elipse. Studiji i ogledi o književnim identitetima* iznosi na vidjelo posebnosti bosanskohercegovačke književnosti, a time i probleme s kojima se susreće.

Naime, neusklađenost u samome imenovanju ove književnosti (unutar, ali i van BiH) često dovodi do zabune kada su u pitanju “pripadnici” ove književnosti (od samih autora do recipijenata) što ukazuje na nužnost uvažavanja kompozitne integralnosti bosanskohercegovačke književnosti. Upravo je to po Spahiću ključna pretpostavka za razumijevanje (i) bosanskohercegovačkog kulturnog identiteta, posebno ako se uzme u obzir da se kulturne tradicije bosanskohercegovačkih naroda nalaze u specifičnom odnosu obilježenom stalnim osciliranjem između bosanske integralnosti i nacionalnih posebnosti. U prilog tome, Spahić dalje naglašava kako ni u vremenima političkih zaoštavanja, praćenih kulturnim izolacionizmom, nije posve

ugašen duh zajedništva, niti su se u periodima naglašenije integrativnosti potirale posebnosti, iako su i jedna i druga tendencija u 20.stoljeću dovedene do najekstremnijih amplituda – kompozitna struktura uspjela je da izdrži.

Paradoks, ali i blagoslov opstojanja kako sastavnih partikulariteta i tako i integriteta bosanskohercegovačke književnosti u vremenima kriza, Spahić vidi u piscima oko kojih se na ovim prostorima (pretpostavljajući južnoslavensku interliterarnu zajednicu, op. Š. DŽ.) najčešće spori, najviše ih se svojata/odriče – Andrić, Selimović, A. B. Šimić, pisci kojima se ne može osporiti umjetnički kredibilitet a koji su i tokom ratnih godina bili neizostavne predikacije kritičko-akademske diskursa i u dominantno bošnjačkim, i u srpskim i hrvatskim sredinama, održavši se sve vrijeme, na svim stranama, u školskim programima kao i u akademskim silabusima. Spahić opstanak tih pisaca opisuje metaforički “preživljavanjem” (pretpostaviti je, i jednih i drugih i trećih), ističući da, bez obzira na motive i pozadinu tog preživljavanja, “dirljivo je prisjetiti se da su knjige ovih autora održavale u životu duh i biće Bosne i kod čitalaca pred čijim se očima događalo sistemsko zatiranje artefakata kulturno-historijskog naslijeđa naroda bez čije duhovne tradicije literatura spomenutih pisaca ne bi bila to što jeste” (str. 9).

U odnosu na mnoge termine i imenovanja ove književnosti, Spahić se odlučuje za sintagmu bosanskohercegovačka književnost jer ona obezbjeđuje širinu koja nadilazi nacionalne pa i državne okvire. Naime, srpska, hrvatska i bošnjačka nacionalna književnost (dakle i one unutar, i van BiH) ne poklapaju se s granicama nacionalnih država nego egzistiraju unutar kulturnih prostora koji se međusobno poklapaju i interferiraju. Slična situacija je u cjelokupnoj južnoslavenskoj interliterarnoj zajednici čije isertavanje bi dalo sliku najpribližniju simbolu olimpijskih krugova. Pozivajući se na neke autoritete iz prošlosti poput Muhsina Rizvića, ali i na određene koncepte komparativnog proučavanja južnoslavenskih književnosti koje donosi Zvonko Kovač (Zagreb) i Tihomir Brajović (Beograd) te na razmišljanja o kulturnome prostoru Radovana Vučkovića i o koherenciji kulturnog prostora Ivana Lovrenovića, te posebno na promišljanja Enesa Durakovića, Spahić zaključuje da je književnost, jedan od važnih, zajedničkih kulturotvornih mehanizama ‘uposlenih’ i na horizontalnim (oratura) i na vertikalnim (literatura) areama bosanskohercegovačkog književno-kulturnog pejzaža.

Upravo zbog prethodno navedenih činjenica, ali i odbacivanjem formule *jedna književnost – jedan jezik*, što je pošlo za rukom Tihomiru Brajoviću koji južnoslavensku komparatistiku vidi kao asimetričnu mobilnu strukturu, sačinjenu od niza ulančanih elipsi, a što je na tragu ”agende decentralizirane, horizontalne ko-

mparativne koju je osamdesetih godina prošlog stoljeća zagovarao Slovak Dioniz Đurišin u nastojanju da adaptiranjem i inventivnim preoblikovanjem dominantnog komparativnog modela književnog istraživanja razbije kompleks inferiornosti tzv. malih, perifernih i diskontinuiranih književnosti” (str., 13), Spahić ideju preklopljenih elipsi, kao modela suorganizacije i interferencije južnoslavenskih nacionalnih književnosti, smatra nedostatnom (jer su južnoslavenske književnosti rijetko funkcionirale kao decentralizirani polifokalni sistemi, posebno uz objašnjenje kako bosanskohercegovačka književnost nije i ne bi mogla imati centre), a moguće rješenje vidi u *ideji kruga odnosno krugova koji se međusobno dodiruju i križaju*, uz naglašavanje da “[k]oncept kompozitne integralnosti, van svake sumnje, obezbjeđuje onu širinu u razumijevanju nacionalnih književnih identiteta koja ne suspendira već naprotiv afirmira mogućnost dvojne ili višestruke pripadnosti pisaca pojedinim književnostima” (Spahić, 18). Iz takvih stajališta proizlazi mogućnost (a kako je to još 1991. godine vidio i Radovan Vučković) da se novija književnost u Bosni i Hercegovini analizira i kao jedinstvena cjelina, bez obzira na nacionalne specifičnosti, ali da se kroz nju uočavaju i prožimanja kultura koje izrastaju u nešto novo. Zaključnim promišljanjima ovoga teorijskog uvoda, Spahić posebno apelira na književno-akademske zajednice našeg okruženja da prihvate ova polazišta, jer neprihvatanje bosanskohercegovačke književnosti vodi u (dodala bih nerješive) paradokse.

Detaljan teorijsko-esejistički uvod Spahić potkrepljuje kroz naredna poglavlja u knjizi interpretacijama odabranih djela ukazujući, zasnovom na strukturalističkim i poststrukturalističkim postavkama, kako bosanskohercegovačka književnost, unatoč mnogim osporavanjima i usporavanjima, prati tokove svjetske književne scene uklapajući se u istu, čineći njen, na početku spomenuti poseban (iako još nedovoljno afirmiran) fenomen. Imagološko (iš)čita(va)nje romana *Zmaj od Bosne* Eugena Tomića, ne da izlazi iz koncepta Spahićeve književnosti nego ukazuje na to kako je bosanskohercegovački kulturni identitet teško i gotovo nepotrebno zarobiti u administrativne i političke granice.

Ograničavanje i posebno nepriznavanje bosanskohercegovačke kompozitne integralnosti, njezine multikulturne zasnovanosti, ima za posljedicu često proizvoljne i netačne interpretacije ključnih djela bosanskohercegovačke književnosti. U knjizi interpretirana književna djela Meše Selimovića, Maka Dizdara, Abdulaha Sidrana, Hadžema Hajdarevića, Enesa Karića pa i, ne manje vrijednih, Samedina Kadića, Husejna Čišića, Refika Ličine i mnogih drugih, čvrsti su dokazi iste te integralnosti i posebnosti. Spahićeve uvidi u tom pogledu predstavljaju i mogući izlaz iz nesistematičnog i površnog gledanja na bosanskohercegovačku književnost, i što

je važnije dobre smjernice za buduće, potencijalne, književne historičare/kritičare/teoretičare koji se žele baviti složenim, specifičnim, i nadasve, posebnim fenomenom kao što je bosanskohercegovačka književnost.

Adresa autora

Authors' address

Šeherzada Džafić

Univerzitet u Bihaću

Pedagoški fakultet

seherzada.dzafic@unbi.ba